

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Кафедра цивільного процесу

ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС НА ЗЛАМІ СТОЛІТЬ

Матеріали науково-практичної конференції,
присвяченої 50-річчю заснування кафедри цивільного процесу

(м. Харків, 20–21 жовтня 2016 року)

За загальною редакцією професора К. В. Гусарова

Харків
«Право»
2016

УДК 347.9
ББК 67.310я431
Ц85

Ц85 **Цивільний процес на зламі століть : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 50-річчю заснування каф. цив. процесу (м. Харків, 20–21 жовт. 2016 р.) / за заг. ред. К. В. Гусарова. – Х. : Право, 2016. – 164 с.**

ISBN 978-966-937-089-1

Тези доповідей учасників конференції присвячені 50-річчю заснування кафедри цивільного процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, яка почала функціонувати як самостійний науковий підрозділ вищого навчального закладу 1 вересня 1966 р. на виконання наказу Міністра вищої та середньої спеціальної освіти УРСР № 262 від 27 квітня 1966 р. За півстолітню діяльність науковий колектив кафедри здійснив вагомий внесок у розвиток науки цивільного процесуального права як на теренах України, так і за її межами, брав активну участь у вдосконаленні цивільного процесуального законодавства, тим самим затвердивши свій науковий та професійно-практичний авторитет як впливової процесуальної цивілістичної наукової школи.

Для науковців, викладачів, студентів юридичних ВНЗ і всіх, хто цікавиться питаннями цивільного процесу.

УДК 347.9
ББК 67.310я431

ISBN 978-966-937-089-1

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2016
© Оформлення. Видавництво «Право», 2016

Література

1. Сімейне право України : [підручник] / [Л. М. Баранова, В. І. Борисова, І. В. Жилінкова та ін.] ; за заг. ред. В. І. Борисової та І. В. Жилінкової. – [4-те вид., переробл. і допов.]. – Х. : Право, 2012. – 320 с.
2. Гражданское право : [учебник] : в 3 т. / [Н. Д. Егоров, И. В. Елисеєв, А. А. Иванов и др.] ; отв. ред. А. П. Сергеев, Ю. К. Толстой. – [6-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Проспект, 2007. – Т. 1. – 784 с.

Юрєвич І. В.,

кандидат юридичних наук,

*асистент кафедри організації судових і правоохоронних органів
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ІНСТИТУТ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СКАРГИ В УКРАЇНИ: ЗА І ПРОТИ

Відповідно до ч. 4 ст. 55 Конституції України кожному гарантується право звернутися із конституційною скаргою до Конституційного Суду України з підстав, установлених цією Конституцією, та у порядку, визначеному законом.

Підстави для подання конституційної скарги містяться у статті 151¹ Конституції України, а саме Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України (конституційність) закону України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України. Встановлені також і умови звернення із конституційною скаргою – це вичерпання особою всіх інших національних засобів юридичного захисту. Щодо порядку її подання та процедури розгляду Конституційним Судом України, які мають бути закріплені Законом України «Про Конституційний Суд України» та Регламентом Конституційного Суду України, то такі механізми ще не встановлені.

Тобто конституційна скарга – це форма ініціювання особою в органі конституційної юрисдикції – Конституційному Суді України спеціальної процедури щодо захисту її прав та законних інтересів, порушених нормативно-правовим актом законодавчого органу, шляхом визнання такого акту неконституційним.

Упровадження інституту конституційної скарги активно обговорюються як науковцями і практиками, так і вітчизняними та зарубіжними експертами. Як і будь-який новий для вітчизняного законодавства правовий інститут, інститут конституційної скарги має прихильників та опонентів.

Аргументація щодо доцільності запровадження конституційної скарги в основному зводиться до такого.

По-перше, конституційна скарга – це дієвий механізм захисту прав фізичних та юридичних осіб.

По-друге, як передбачається, інститут індивідуальної конституційної скарги захищає не просто інтереси особи, а й громадські інтереси, державні інтереси, а отже, і конституційний устрій та державність у цілому.

По-третє, оптимальна модель конституційної скарги в перспективі має передбачати право громадян України, іноземців, осіб без громадянства та юридичних осіб після вичерпання всіх інших національних засобів правового захисту подати скаргу до КС України щодо конституційності законів України чи інших правових актів Верховної Ради, актів Президента та Кабінету Міністрів, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим у тих випадках, коли застосування цих актів у конкретній справі призвело до порушення закріплених у Конституції України прав і свобод скаржників.

По-чверте, інститут конституційної скарги має забезпечити реальний безпосередній доступ осіб до конституційного правосуддя.

По-п'яте, передбачається, що запровадження інституту конституційної скарги сприятиме більш детальному нормативному закріпленню процесуального аспекту діяльності Конституційного Суду України та вдосконаленню його роботи в цілому. А це, у свою чергу, буде свідченням досягнення конституційних завдань Конституційного Суду України.

По-шосте, є й такі представники науковців та практиків, які принципово погоджуються із доцільність запровадження інституту конституційної скарги в Україні, та критикують встановлені умови її подання. Мова йде про недоцільність закріплення права на звернення до Конституційного Суду лише після того, як вичерпано всі інші національні засоби юридичного захисту. Правозахисники вбачають у цьому обмеження доступу до правосуддя. Тому в Українській Гельсінській спілці з прав людини наполягають, що людина повинна мати необмежене право подання конституційної скарги у випадку, коли закон суперечить Конституції в частині, що обмежує права людини.

Якщо прихильники запровадження інституту конституційної скарги в Україні наголошують на встановленні додаткових гарантій захисту прав і свобод людини, то опоненти наголошують на тому, що:

– запровадження інституту конституційної скарги в правову систему України, попри підвищений останнім часом інтерес до проблеми конституційної скарги в правовій доктрині України, не має достатнього наукового обґрунтування, адже її наукове дослідження на сучасному етапі характеризується фрагментарністю, певною концептуальною невпорядкованістю та не завжди ґрунтується на єдиній теоретичній і методологічній базі;

– потреба впровадження інституту індивідуальної конституційної скарги не є актуальною, бо порушені чи оспорювані права людини можна відновити іншим шляхом. Так, на думку науковців, «відсутність інституту конституційної скарги можна було б компенсувати можливістю конституційного звернення фізичних та юридичних осіб до Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України, що відповідає європейським стандартам прямого, індивідуального доступу громадян до конституційного правосуддя. Запровадження другої форми прямого доступу – конституційної скарги – було б надмірним»;

– запровадження інституту конституційної скарги призведе до перевантаження Конституційного Суду України, а, отже, до неможливості розв'язання ним найважливіших проблем суспільного життя, основоположних проблем щодо прав людини;

– фактичне перетворення органу конституційного контролю на «четверту» інстанцію для справ, що підлягають розгляду судами загальної юрисдикції тощо. Як зазначається у фаховій літературі, «висловлюється побоювання, що запровадження інституту конституційної скарги сприятиме крену конституційного контролю у бік контролю за судовою владою і може призвести до перетворення конституційних судів на найвищу інстанцію системи судів загальної юрисдикції з характерним для них прагматизмом у здійсненні правосуддя».

Виходячи із зазначеного, залишається сподіватися, що запровадження інституту конституційної скарги в Україні буде реальним та дієвим механізмом захисту прав людини, а не лише закріпленою нормою Конституції України.